

Wstęp

*Jakiego by się nie miało wyrobionego pojęcia wolności woli w aspekcie metafizycznym, to z pewnością jej **przejawy**, jakimi są ludzkie uczynki, tak samo jak wszystkie wydarzenia w przyrodzie, są określone przez powszechne prawa przyrody. Przyczyny owych przejawów mogą być ukryte bardzo głęboko, ale historia [Geschichte], która zajmuje się ich opisywaniem, pozwala żywić nadzieję, że o ile grę wolności woli będziemy ujmować w niej **całościowo**, to być może dostrzeżemy w jej przebiegu pewną prawidłowość. W ten sposób to, co odnośnie do poszczególnych jednostek rzuca się w oczy jako poplątane i pozbawione prawidłowości, w stosunku do całego gatunku może zostać uznane za nieustanny, choć powolny rozwój jego źródłowych predyspozycji.*

Immanuel Kant, *Idea powszechnej historii w aspekcie kosmopolitycznym*

Tematem tomu, który oddaję do rąk czytelnika, jest problematyka historycznej natury człowieka w ujęciu filozofów oświeceniowych. To ważna i charakterystyczna dla tej epoki kwestia, stanowi jednocześnie podsumowanie i zebranie w jeden system zarówno problematyki rozumu i jego roli, jak i natury ludzkiej jako problemu filozoficznego. Reprezentatywna pod tym względem wizja Immanuela Kanta dobrze ukazuje sens historii nie jako dziejopisarstwa, mówiąc słowami Georga Wilhelma Friedricha Hegla, lecz jako problemu filozoficznego, będącego skumulowaniem wszystkich możliwych aspektów tak zwanej zjawiskowej działalności człowieka, której sumę stanowi właśnie powszechna historia.

Według Kanta – chyba najbardziej charakterystycznego dla epoki filozofa – historia, a właściwie dzieje (*Geschichte*), ostatecznie zaś dzieje powszechne (*allgemeine Geschichte*), stanowi kumulację ludzkich uczynków pojawiających się na scenie przyrody (*Natur*). Tak rozumiana tematyka historiozoficzna jest punktem odniesienia dla wielu rozmaitych zagadnień, takich jak idea postępu, kosmopolityzm, pytanie o cel, ku jakiemu zmierza ludzkość, rozważania dotyczące politycznych aspektów przemiany historycznej oraz kwestie związane z recepcją nurtów i koncepcji oświeceniowych w rozwoju myśli współczesnej.

Co szczególnie warto podkreślić, niniejszy tom zawiera także pierwszy polski przekład tekstu będącego niejako klasyką w dyskusji na temat znaczenia wieku XVIII w historii nie tylko filozofii, ale humanistyki w ogóle. Tekst Wilhelma Diltheya *Wiek osiemnasty i świat historyczny*, bo o nim mowa, w znakomitym przekładzie Elżbiety Paczkowskiej-Łagowskiej, stanowi jeszcze jedno potwierdzenie wagi dyskursu o znaczeniu epoki Oświecenia. Tekst, tu opatrzony obszernym komentarzem Autorki przekładu, rozpoczął dyskusję, która rozszerzyła się na obszarze od Wielkiej Brytanii aż po Rosję, a w perspektywie czasowej trwała od XVII wieku aż po współczesność.

Jakub Szczepański